

Kúpeľníctvo a wellness turizmus v Estónsku

Kvetoslava MATLOVIČOVÁ, Daniel ŠIMČÍK

Abstract: *The paper analyzes spa and wellness tourism development strategy in Estonia. It identifies important historical milestones in spa traditions on which this form of tourism is built. In addition to current situation analysis, the article also provides an overview of potential future trends and directions of the Estonian spa industry. Furthermore it takes into consideration the educational sector (newly developed field of study "Wellness and Spa Service Design and Management").*

Key words: *spa tourism, wellness tourism, health tourism*

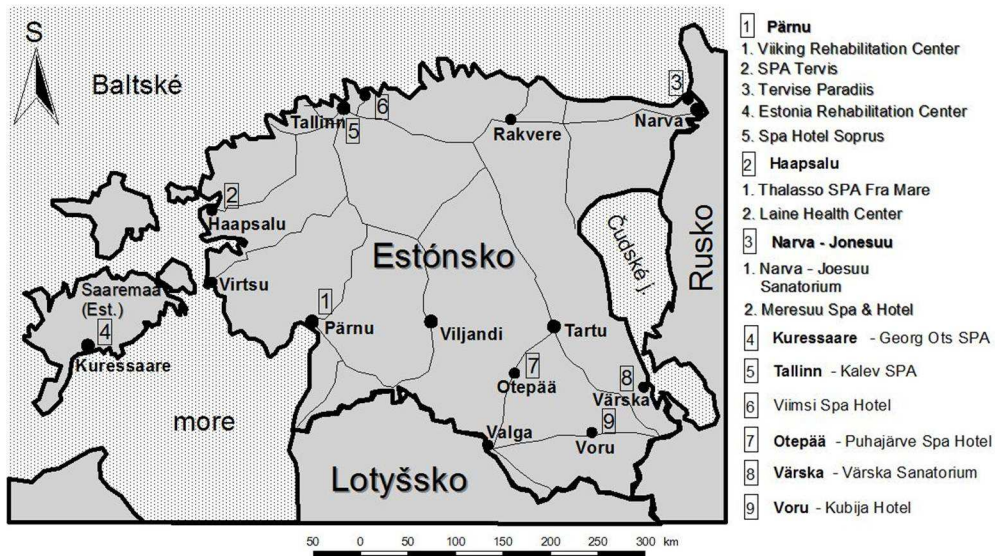
Úvod

Do prepuknutia ekonomickej recesie v Európe v r. 2008 bolo Estónsko považované za jednu z najúspešnejších tranzitívnych ekonomík v rámci republík bývalého ZSSR. Časopis *Economist* ju v roku 2006 označil spolu s Litvou za „dynamické duo“ a Estónska národná banka predpokladala ekonomický rast na úrovni 11,8 %, čo ju vtedy zaradilo medzi najrýchlejšie rastúce ekonomiky v Európe (Jarvis, Kallas 2008: 475). Dopady globálnej ekonomickej krízy však priniesli ku koncu roku 2009 rekordný pokles (-14,1 % oproti roku 2008), ktorý ju posunul v štatistikách *Eurostatu* medzi päť krajín s najväčším ekonomickým prepadom (EIM 2010: 2). Podľa aktuálnych prognóz svetovej banky (The World Bank 2010) Estónsko však rýchlo prekoná tento pokles. Jednou z oblastí, na ktorej bol postavený úspech a na ktorý sa krajina spolieha aj v súčasnosti je turistický priemysel. V období od r. 2003 – 2005 vykázal 30% nárast počtu turistov, 25% nárast objemu tržieb, zväčšenie lôžkovej kapacity o 39% a nárast počtu pasažierov medzinárodných letov na letisku v Tallinne o 89 %. Najväčší podiel na týchto výsledkoch mali tri typy pobytov: 1. krátkodobé pobyty v hlavnom meste Tallinn (*city breaks*), 2. pobyty kombinujúce Estónsko s okolitými krajinami a napokon 3. kúpeľné pobyty v krajine, populárne predovšetkým vo Švédsku a Fínsku (Enterprise Estonia / Estonian Tourist Board 2005, 2006 in Jarvis, Kallas 2008). Optimistické predpovede po vstupe Estónska do EÚ povzbudili investičné aktivity v oblasti turistickej infraštruktúry, najmä do obnovy a dobudovania ubytovacích kapacít, ale predovšetkým do rozvoja kúpeľníctva (Jarvis, Kallas 2008).

Stručný historický exkurz

Výborné prírodné predpoklady ako more, piesočnaté pláže, borovicové lesy, no najmä morské bahno s blahodarnými účinkami na ľudské zdravie vytvorili základ pre rozvoj kúpeľníctva a wellness turizmu v Estónsku už v dávnej minulosti. V r. 1824 vojenský generál Cárského Ruska Friedrich von Buxhoevden založil na ostrove Saaremaa (Kuressaare) vôbec prvé bahenné kúpeľné sanatórium nielen v Estónsku, ale aj v celom Rusku. V r. 1825 postavil lekár Carl Abraham Hunnius bahenné kúpele v meste Haapsalu (Habsal), ktoré sa vďaka rozvoju železničnej dopravy okamžite stali populárnymi u ruskej šľachty i intelektuálov a umelcov (Siller 2010a, Schlossman 1939, Worthington, 2003). Následne v 20. rokoch 19. storočia pribudli ďalšie dnes renomované kúpeľné strediská v Pärnu a Narva-Jõesuu. Následne aj vo Värska, Kubija, Pühajärve, Toila, Viimsi či v Tallinne (mapa 1).

Dôraz na kúpeľný turizmus pretrval aj v období centrálne riadenej ekonomiky, keď bolo Estónsko súčasťou Sovietskeho zväzu. Vtedajšie sanatóriá, terapeutické centrá, radónové a brómové kúpele boli veľmi populárne a zaradili tak krajinu medzi dôležité ozdravné centrá sovietskych pracujúcich (Shaw 1979). Keďže starostlivosť o zdravie obyvateľov bola jedna z najdôležitejších úloh národných sociálnych systémov v krajine, sovietske štátne orgány podporovali ich rozvoj a investovali do ich výstavby. Príznačná architektúra tých čias je súčasťou estónskych kúpeľných miest dodnes. Domáci kúpeľný a ozdravný turizmus bol podporovaný aj prostredníctvom finančného príspevku na rekreáciu či liečebný pobyt v podobe dovolenkových poukážok (poskytované zdarma alebo s 30% finančnou spoluúčasťou rekreaanta) (Siller 2010). Obľuba sanatórií špecializujúcich sa na liečbu rozličných chorôb zažívacieho ústrojenstva, ochorení pohybového aparátu, periférneho nervového systému

Mapa 1. Estónske kúpeľné zariadenia s členstvom v ESPA

či gynekologických ochorení u širokých vrstiev obyvateľstva, predovšetkým z vidieckych oblastí, viedla k transformačným procesom funkčného využitia početných obytných a rekreačných domov. Po opätovnom získaní nezávislosti Estónska v r. 1991 došlo k pozastaveniu mnohých projektov prestavby či obnovy kúpeľných rezortov na obdobie zhruba desiatich rokov. Ako príklad možno uviesť nedokončenú reštrukturalizáciu rekreačného domu na sanatórium srdcovo-cievnych ochorení v Laulasmaa (Siller 2010). V poslednom decéniu však došlo aj pod vplyvom popularity tzv. „health tourism“ k opätovnému naštartovaniu a obnoveniu tradície kúpeľníctva v krajine, reflektujúcej však už moderné trendy a inovačné postupy. K oživeniu došlo vďaka prílevu investícií a za účinnej podpory moderných komunikačných nástrojov.

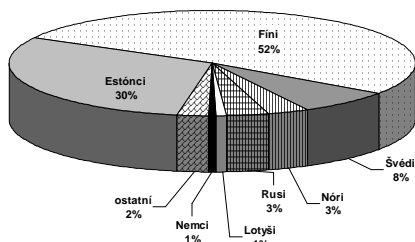
Súčasnosť

V súčasnosti sa v krajine s počtom obyvateľom 1,34 mil. (k 1. 1. 2010; Statistics Estonia 2010) a rozlohou 45 226 km² nachádza vyše 40 kúpeľov s vybudovanou infraštruktúrou pre doplnkovú rekreáciu. Aj vďaka novovznikajúcim tzv. „day spas“ (dĺžka pobytu je obmedzená na absolvovanie procedúry) a wellness centrá, ich počet stále narastá (Siller 2010). Wellness centrá pôvodne vznikali ako doplnkové zariadenia niektorých terapeutických centier, no dnes sú už súčasťou väčšiny miestnych sanatórií, ktoré tak reflektujú aktuálne trendy v oblasti *health tourism*. Táto snaha sa u väčšiny estónskych kúpeľov odrazila aj v postupnej zmene tradičného označenia *sanatoorium* na dnes populárne: *medical spa* alebo *rehabilitation center*. V tomto smere existujú v Estónsku tri kategórie hotelov, podľa služieb, ktoré v oblasti kúpeľníctva a wellness poskytujú (Estonianspas 2010): 1. kategória: *Medical spa hotel* - vyžaduje sa u nich špeciálna licencia na poskytovanie ambulantnej liečebnej starostlivosti (lekárska liečebná starostlivosť, terapeutické procedúry, rehabilitácie, diéty a pod.); 2. kategória: *Spa/wellness spa hotel* – poskytujú rozmanité relaxačné a iné kúpeľné služby. Keďže neposkytujú liečebnú starostlivosť, nemusia žiadať o licenciu. Poskytované procedúry majú relaxačno-ozdravný charakter (sauna, cvičenia, joga, bylenné či rôzne druhy alternatívnych terapií a pod.). Aby sa však hotel mohol stať wellness hotelom, vyžaduje sa, aby spĺňal isté minimálne kvalitatívne požiadavky, a preto je stanovená minimálna hranica tri hviezdičky; 3. kategória: *Medical and spa/wellness spa hotel* – je kombináciou predošlých dvoch kategórií. Patria tu hotely kvalitatívne vyššieho rádu, ktoré poskytujú tak liečebné ako aj wellness služby. Súčasne je každý z hotelov ohodnotený podľa obvyklej päťstupeňovej klasifikácie od 1* až po 5*.

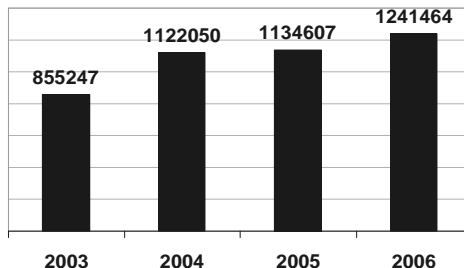
Podľa dostupných informačných zdrojov (Statistikaamet 2008) majú dlhodobu najväčšiu zastúpenie v rámci štruktúry kúpeľných hostí turisti z Fínska (52 % v r. 2006). Spolu predstavuje klienta

zo škandinávskych krajín 66 % (2006) a domáci Estónci 31 % (2006). Spomedzi ostatných krajín (spolu 3 % v r. 2006) medziročne narastá počet Američanov a turistov z Ázie (graf 1, 3). Celkovo zaznamenalo Estónsko od roku 2003 do roku 2006 viac ako 45% nárast počtu turistov v kúpeľoch, pričom najvýraznejší medziročný nárast o takmer 270 000 turistov zaznamenalo v roku 2004 (graf 2, 3). Ako naznačuje graf 4, podiel zahraničných turistov od r. 1994 postupne stúpal až do r. 2001, kedy sa podiel domácich turistov začal postupne zvyšovať. Menil sa však iba ich vzájomný pomer, celkový počet oboch skupín stúpal (graf 5).

Obr. 1. Graf národnostnej štruktúry a návštevníkov estónskych kúpeľov v roku 2006

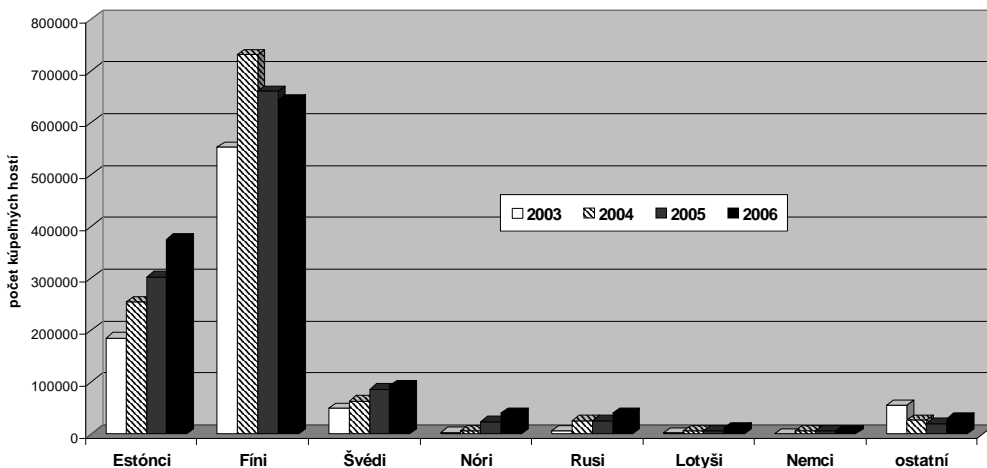
Obr. 2. Graf celkového počtu kúpeľných hostí

Prameň: spracované podľa Statistikaamet (2008)

Prameň: spracované podľa Statistikaamet (2008)

Obr. 3. Graf národnostnej štruktúry návštevníkov estónskych sanatórií a kúpeľov v rokoch 2003 – 2006

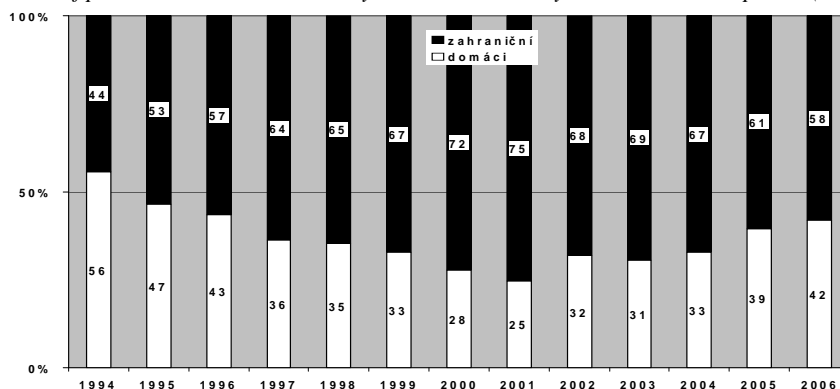

Prameň: spracované podľa Statistikaamet (2008)

Podiel prenocovaní v sanatóriách a kúpeľoch z celkového počtu prenocovaní domácich i zahraničných turistov vo všetkých ubytovacích zariadeniach Estónska sa pohyboval na úrovni od 23 % v r. 2003 až do 31 % v r. 2006 (Statistikaamet 2008).

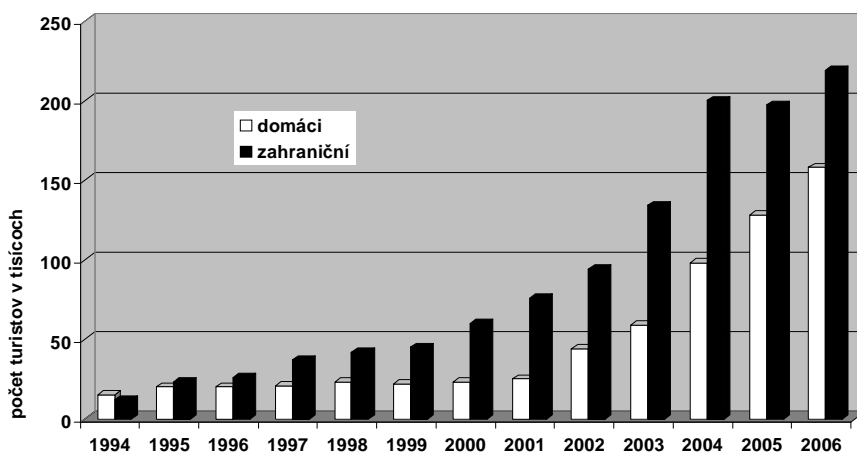
Ďalšou ambíciou v oblasti cestovného ruchu Estónska je podpora príbuzných odvetví turizmu, konkrétne medicínskeho turizmu. V posledných rokoch zaznamenalo toto odvetvie veľký nárast objemu poskytovaných služieb. Okrem plastickej chirurgie sa špecializuje na liečbu obezity, stomatológiu a laserovú oftalmológiu (Adamson 2010). Priaznivo v tomto smere vyznieva percepčia kvality zdravotnej starostlivosti. Podľa prieskumu realizovaného v r. 2008 Európskou komisiou a švédskou organizáciou Health Consumer Powerhouse, zaradili oslovení respondenti estónsky zdravotnícky systém na 11. priečku spomedzi európskych krajín z hľadiska jeho prijateľnosti pre pacientov (Adamson 2010).

Obr. 4. Graf podielu domácich a zahraničných turistov v estónskych sanatóriách a kúpeľoch (1994 – 2006)

Prameň: spracované podľa Statistikaamet (2008)

Obr. 5. Graf počtu domácich a zahraničných turistov v estónskych sanatóriách a kúpeľoch (1994 – 2006)

Prameň: spracované podľa Statistikaamet (2008)

Ešte priaznivejšie vyznieva fakt, že Estónsko v uvedenom prieskume uviedli respondenti ako najlepšiu destináciu vo vzťahu kvality poskytovaných zdravotníckych služieb k ich cene. Niektoré zákroky sú až o 80 % lacnejšie a kvalitou porovnateľné s inými vyspelými európskymi krajinami. Výkon lekárskeho zákroku je následne spojený s doliečovacím pobytom v kúpeľoch.

Podpora rozvoja turizmu, špeciálne kúpeľníctva a wellness turizmu sa realizuje aj prostredníctvom vzdelávacej činnosti. Ako príklad možno uviesť Pärnu College, otvorenú v r. 1996 ako súčasť najstaršej verejnej univerzity v Estónsku - University of Tartu (od r. 1699), kde bol otvorený dvojročný magisterský program *Wellness and Spa Service Design And Management*, ktorý doplnil už existujúce programy *Tourism and Hotel Management* a *Tourism Geography*. Cieľom bolo pokryť neustále narastajúcu potrebu kvalifikovaných odborníkov v oblasti kúpeľníctva a wellness. Celý program prebieha v angličtine a výučbu zabezpečuje tím medzinárodných odborníkov tak z akademickej sféry, ako aj odborníkov z praxe. Dôraz sa kladie na získanie praktických zručností a kompetencií v oblasti strategického, finančného a operačného manažmentu, dizajnu služieb, manažmentu a marketingu kúpeľných a wellness centier, výskumných techník alebo projektového manažmentu.

Dôležitou súčasťou úspešného rozvoja kúpeľníctva a wellness v Estónsku bolo využívanie účinnej podpory marketingových komunikačných prostriedkov. Za účelom zefektívnenia propagácie sa združilo 16 podnikateľských subjektov v tejto oblasti a vytvorilo Estónsku asociáciu kúpeľov (*Estonian Spa Association*), ktorá sa pripojila k podobnej Európskej sieti – Európskej asociácii kúpe-

Tov (*European Spas Association*) (Estonianspas 2010). Veľký podiel na úspechu malo aj odštartovanie národnej brandingovej kampane pod názvom „Welcome to Estonia“ v r. 2002. Jej spustenie bolo načasované dva roky pred vstupom krajiny do EÚ (v r. 2004). Potreba zaplatiť zahraničných marketingových špecialistov si ale vyžiadala nemalé finančné prostriedky zo štátneho rozpočtu, čo sa nestretlo s veľkým porozumením u verejnosti a viedlo k celonárodnej diskusii o jej potrebe a dopadoch. Základným cieľom kampane vo vecnej rovine bolo okrem iného aj rozšírenie turistických trhov mimo Fínska a Švédska. Za základné atribúty identity národnej značky boli stanovené: bezpečnosť a istota. Zámerom stratégie bolo dosiahnuť vnímanie Estónska ako úspešne sa transformujúcej krajiny s pokojnými, mierumilovnými, rozhodnými, vynaliezavými, meniacimi sa a environmentálne zmysľajúcimi obyvateľmi. Dôležitou metou v tomto smere bolo dosiahnutie odlišenia sa od ostatných Pobaltských republík i Ruska a zmena vnímania krajiny ako súčasťi Nordického regiónu („*Nordic country with a twist*“ - Meniaca sa Škandinávská krajina kráčajúca vpred) (Jarvis, Kallas 2008).

Literatúra

- ADAMSON, M., 2010: Welcome to Estonia ~ Where History and Culture Collide with Total Relaxation. In *Health and Tourism Magazine*. Dostupné na: <http://www.healthtourismmagazine.com>, citované: 20.8.2010.
- BUČEKOVÁ, I., 2007: Vývoj priestorovej štruktúry siete hotelov na území Bratislavy, *Geografický časopis*, 59, 1, 65-81.
- BUČEKOVÁ, I., 2009: Szállodák elhelyezkedése a város területén: Pozsony (Bratislava) esete. In: Michalkó M., Rátz, T.: *A tér vonzásában: a turisztikai termékfejlesztés térspecifikus vonásai, Székesfehérvár – Budapest*, ISBN 978 963 9558 83 0, pp. 144–158.
- ČUKA, P., 2007: Priestorová dynamika infraštruktúry cestovného ruchu v Banskej Bystrici a v jej rekreačnom zázemí. *Geografické štúdie* Nr. 14, FPVUMB B. Bystrica, 99 s.
- EIM, 2010: Ekonomicko-informačný materiál, Estónska republika, aktualizácia k 31.3.2010, Ministerstvo zahraničných vecí SR. Dostupné na: www.foreign.gov.sk, citované: 21.8.2010.
- Enterprise Estonia/ Estonian Tourist Board, 2005: *Tourism in Estonia in 2004* (Tallinn: Enterprise Estonia/Estonian Tourist Board) In: Jarvis J., Kallas P. (2008): *Estonian Tourism and the Accession Effect: the Impact of European Union Membership on the Contemporary Development Patterns of the Estonian Tourism Industry*. *Tourism Geographies*, Vol. 10, No. 4, ISSN: 1461-6688, s. 474-494.
- Enterprise Estonia/Estonian Tourist Board, 2006: *Tourism in Estonia 1993-2005: Key Indicators* (Tallinn: Enterprise Estonia/Estonian Tourist Board) In: Jarvis J., Kallas P. (2008): *Estonian Tourism and the Accession Effect: the Impact of European Union Membership on the Contemporary Development Patterns of the Estonian Tourism Industry*. *Tourism Geographies*, Vol. 10, No. 4, ISSN: 1461-6688, 474-494.
- Estonianspas, 2010: *Eesti spa liit, Estonian Spa Association*, oficiálne stránky združenia, dostupné na: <http://www.estonianspas.eu/>, citované: 23.8.2010.
- JARVIS, J., KALLAS, P., 2008: *Estonian Tourism and the Accession Effect: the Impact of European Union Membership on the Contemporary Development Patterns of the Estonian Tourism Industry*. *Tourism Geographies*, Vol. 10, No. 4, 474–494, November 2008, ISSN: 1461-6688, s. 474-494.
- KLAMÁR, R., MIKA, M., ROSIČ, M., 2009: *Regionalne aspekty rozwoju turystyki na Słowacji, na przykładzie Preszowskiego kraju*. In: Domański, B., Kurek, W., eds., *Gospodarka i Przestrzeń*. IGI&P UJ, Kraków, 169-185.
- KOVAĽ, A., BUTORACOVÁ-ŠINDLÉRYOVÁ, I., JORDÁN, D., KOVAĽOVÁ, E., 2010: *Marketingová politika zubnej ambulancie. Medzinárodný kongres Dentálnej hygieny a prevencie*. Prešov, recenzovaný zborník, ISBN 978-80-89295-20-3.
- SILLER, M., 2010: *Olid kord sanatooriumid ja tuusikud*. In *SpaaBlogi*. Dostupné na: <http://spaafan.jaager.net/2008/10/olid-kord-sanatooriumid-ja-tuusikud>, citované: 22.8.2010.
- SILLER, M., 2010a: *Photos of historical Estonian spas, Wellness education*. Dostupné na: <http://wellnesseducation.pc.ut.ee/photos-of-historical-estonian-spas/>, citované: 22.8.2010.
- SCHLOSSMAN, K., 1939: *Estonian Curative Sea Muds and Seaside Health Resorts*. London: Boreas Publishing. *Annals of Tourism Research*, Volume 30, Issue 2, April 2003, 369-385.

- SHAW, D. J. B., 1979: Recreation and the Soviet City, s. 119-143 In: Hamilton R. A. (ed): The Socialist City, Chichester: Wiley.
- STATISTIC ESTONIA, 2010: Oficiálny stránka Estónskeho štatistického úradu. Dostupná na: <http://www.stat.ee/>, citované: 22.8.2010.
- STATISTIKAAMET, 2008: Statistikaamet - andmed üle viie voodikohaga ettevõtetele, Eesti Turismistatistika Põhinäitajad 1993-2006. Dostupné na: <http://www.puhkaeestis.ee/et/eestiturismiarenduskeskus/spetsialistile/turismistatistika>, citované: 20.8.2010.
- The World Bank, 2010: oficiálne stránky, dostupné na: <http://web.worldbank.org>, citované: 21.8.2010.
- WORTHINGTON, B., 2003: Change in an Estonian Resort: Contrasting Development Contexts, *Annals of Tourism Research*, Vol. 30, No. 2, 369-385.

Príspevok je súčasťou riešenia grantového projektu VEGA č. 1/0611/09 Koncept miesta v regionálno-geografickej analýze a syntéze a teritoriálnom marketingu: teoreticko-metodologický rámec a aplikácia na vybrané modelové územia (vedúci projektu prof. R. Matlovič).

Spa and Wellness Tourism in Estonia

Kvetoslava MATLOVIČOVÁ, Daniel ŠIMČÍK

Summary: *Estonian spa culture has a long history. Great natural conditions such as a fresh air from the sea, sandy beaches, pine-woods, and therapeutic mud created the basis for the fast development of spa and wellness tourism in Estonia (Siller 2010a). The first mud baths were established already in 1824. During the last two decades the number of spa and wellness tourists in Estonia has been constantly increasing. According to available information sources (Statistikaamet 2008), Finnish tourists held substantial share of Estonia spa guests (52 % in 2006). Total share of Scandinavian countries clients is 66 % (2006) from overall country spas customers, while domestic Estonians represent 31 % (2006). Among other countries (sharing 3 % in 2006) there are an increasing number of Americans and tourists from Asian countries (chart 1, 3). In fact, Estonia recorded an increase of more than 45 % in the number of spa tourists from 2003 to 2006, while the most substantial annual increase of nearly 270,000 tourists was founded in 2004 (chart 2, 3). Overnights share spas tourists of the total number of overnight tourists at accommodation establishments of Estonia ranged from 23 % in 2003 up to 31 % in 2006 (Statistikaamet 2008). The development of related medical tourism industry is very significant nowadays, too. In addition to cosmetic surgery, the medical tourism industry is specializing in bariatric surgeries, dentistry and laser eye surgeries (Adamson 2010). In order to make the promotion more effective, marketing campaign has been developed to extend the tourist markets outside Finland and Sweden. Also a national brand strategy has been developed. The following basic elements of the national brand identity have been specified: the safety and security. Supreme objective in this regard was to achieve differentiation from other Baltic republics and Russia and change perception of the country as part of the Nordic region.*

Adresa autorov:

RNDr. Kvetoslava Matlovičová, PhD.
Katedra geografie a regionálneho rozvoja
Fakulta humanitných a prírodných vied, Prešovská univerzita
Ul. 17. novembra 1, 082 32 Prešov
kveta.matlovicova@gmail.com

Bc. Daniel Šimčík
Katedra geografie a regionálneho rozvoja
Fakulta humanitných a prírodných vied, Prešovská univerzita
Ul. 17. novembra 1, 082 32 Prešov
simcik@unipo.sk